

חבל נחלתו

סימן כח

בשולי נכרים באגוזי קשיו

שאלה

האם אגוז הקשיו¹ אשר קולים אותו בארץ מותר באכילה מצד בשולי נכרים?

תשובה

א. כדי להפריד את אגוז הקשיו מהחומרים הרעילים שבו מבשלים או מטגנים את האגוזים ואח"כ מקלפים את האגוז מקליפתו ומשווקים אותו לאכילה (מבואר בהערה). כל אגוזי הקשיו מיובאים לישראל וע"כ כל תהליך הבישול נעשה בארץ הגידול ע"י נכרים. עולה על כן השאלה האם הם אינם נאסרים לאכילה משום בשולי נכרים.

ב. בטעם איסור בשולי נכרים כתב תוספות בעבודה זרה (לח ע"א ד"ה אלא):

"פרש"י דרבנן גזור משום דחייש שמא יאכילנו דברים טמאים. ויותר היה נראה לפרש הטעם משום חתנות וכן פ"ה במתני'. אומר הר"ד אברהם ב"ר דוד דודאי שלקות אסרו חכמים כשהעובד כוכבים מבשלים בביתו אבל כשהוא מבשל בביתו של ישראל אין לחוש לא לחתנות ולא לשמא יאכילנו דברים טמאים ולא הודה לו ר"ת דודאי כיון שהעובד כוכבים מבשל לא חלקו כלל חכמים בין רשות הישראל לרשות העובד כוכבים, כי לעולם יש לחוש שמא לא יזהר גם בביתו של ישראל כמו בביתו של עובד כוכבים".

והתקבלה להלכה דעת ר"ת שהאיסור משום חתנות ושאיך אם הנכרי מבשל ברשות ישראל ולצורך ישראל התבטל

1. עץ הקשיו הוא עץ בגובה נמוך-בינוני (כ-12 מטרים) ירוק עד, בעל גזע מפותל. עליו בשרניים וגדולים (לעתים עד גודל של 22 על 14 ס"מ), צורתם אגסית והם מסודרים בספירלה סביב הענפים. הפרחים מסודרים בתפרחת מרובת פרחים מקובצים ובעלת צורה חרוטית, כאשר כל פרח בעל חמישה עלי כותרת קצרים (7 מ"מ). מתוך עלי הגביע של הפרח מתפתח פרי מדומה גדול ובעל צורת אגס, הקרוי לרוב "תפוח קשיו". הוא אכיל ובעל בשר רך ומתוק, המוקף קליפה עדינה, ואינו מכיל גרעינים. על אף שהוא נחשב כמעדן באזור ברזיל, הוא אינו מגודל לייצוא היות שאינו משתמר היטב במסע – כעבור 24 שעות מרגע הקטיף מתחיל תפוח הקשיו לתסוס. מיץ הקשיו נמכר לרוב בברזיל ופופולרי מאוד (כמו מיץ תפוזים בישראל למשל). מפימת הפרי, היכן שהיה הפרח, מתפתח הפרי האמיתי של העץ – בית גלעין דמוי אגוז. זהו אגוז הקשיו, שמבחינה בוטנית אינו נחשב כאגוז, אלא כפרי הדומה לשקד. ללא עיבוד, אגוז הקשיו אינו אכיל. אגוזי הקשיו הנמכרים בשווקים כלא מעובדים למעשה עברו תהליכי חימום וקילוף לפני ששווקו. אגוז הקשיו הטרי, כאשר נקטף מעל תפוח הקשיו, מכיל קליפה כפולה הרוויה שרף. שרף זה מכיל חומר רעיל בדומה לזה המצוי באוג רעיל. מגע שלו עם העור יכול להביא לגירוי, ובבליעה לתגובת הרעלה. כל אגוז קשיו צריך לעבור טיפול מדויק על מנת להסיר את קליפתו בלי להגיר מהשרף על האגוז. לרוב הקליפה מוסרת בחימום עז, כגון אידוי או טיגון, והזרע מחולץ ממנה ומנוקה, ונבדק פרטנית. טיפול זה יקר יחסית לטיפול באגוזים אחרים, ומתגלם במחיר אגוזי הקשיו (מתוך ויקיפדיה).

חבל נחלתו

כתב בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות (הי"ז) דטעמא דלא גזרו עליהן מפני שאין אדם מזמן את חבירו על הקליות וע"פ דברים אלו נהגו היתר באפונים קלויים שקולים הגוים ולא פקפק אדם עליהם אם לא במקום שנוהגין למשוך המחבת בשמן בשעת קליה והוא מקום שיש לחוש שמא ישימו חלב במקום שמן".

למדנו מדברי הב"י כמה הלכות חשובות למקרה דנן.

מיני קליות כגון: חיטים, גרעיני חמניות, בוטנים וכד' כיון שנאכלים חיים ללא קליה או בישול מותר לאוכלם כשהם קלויים ע"י נכרי ובלבד שיהיה ברור שלא הניח שמן בקליה. הר"ן רצה להתיר מיני קליות מצד שקלייתן לא שינתה את מראיהן, אבל הרמב"ם נתן טעם משום שאין אדם מזמן את חבירו לסעודה של קליות, ולפי"ז נראה שהרמב"ם מבאר מהו נאכל על שולחן מלכים. וכן לפני כן בהלכה טו: "שעיקר הגזרה משום חתנות שלא יזמנו העכו"ם אצלו בסעודה, ודבר שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת אין אדם מזמן את חבירו עליו".

וא"כ אולי אגוז קשיו על אף שהוא מאכל חשוב ומוסיפים אותו לבישול וכד' בכ"ז אין אדם מזמן את חבירו לסעודה מעין זו ולכן אין בו משום בשולי נכרים.

אולם בהלכה הבאה כתב הרמב"ם (הל' מאכ"א פ"ז הי"ח): "פולין ואפונין ועדשים וכיוצא בהן ששולקין אותן העכו"ם ומוכרין אותן אסורין משום בשולי עכו"ם במקום

אסור. (ו"מ באולמי חתונות או מסעדות כאשר מטפל בקשיש מבשל עבורו ואכ"מ).

ג. פסק השולחן ערוך (יו"ד סי' קיג ס"א): "דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי, וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבישלו עו"ג, אפילו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בשולי עובדי כוכבים".

ולפי"ז לכאורה צריך לאסור אגוזי קשיו מאכילה, מפני שהם אינם נאכלים ללא בישול ובגלל טעמם נראה שהם עולים על שולחן מלכים כפרפרת.

לכאורה ניתן לטעון שבישול עם קליפה אינו בישול נכרים שנאסר. אולם המאירי (ע"ז לח ע"א) כתב: "וכן דבר שהאוכל נבלע בתוך קליפתו ומתבשל עם הקליפה אע"פ שאין הקליפה נאכלת יש בה מ"מ משום בשולי גוים שאם לא כן תהא ביצה מותרת מטעם זה".

ולפי"ז אף שהבישול הוא עם הקליפה בכ"ז יהא כאן משום בשולי נכרים.

ד. צריך לעיין האם אגוזי קשיו עולים על שולחן מלכים.

כתב הבית יוסף (יו"ד סי' קיג): "ואמרינן בגמרא (לז): דחטים ועשאן גוי קליות שרו (בדק הבית) כתב רבינו ירוחם (שם) יש מפרשים אפילו אין נאכלין כמו שהם חיים, והרשב"א כתב בתורת הבית (הקצר ב"ג ש"ז צד). דוקא נאכלין כשהן חיים כגון חטה שיש בני אדם שכוססין אותה חיה עכ"ל [עד כאן] וכתב הר"ן (יד: סוד"ה רבי) דטעמא מפני שלא נשתנו מברייתן² אבל הרמב"ם

2. האחרונים דנו בדברי הר"ן עי' דרכי תשובה אולם למסקנה דבריו נדחו מהלכה ואפילו לא נשתנו מבריתן אסורים משום בשולי נכרים.

ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלין אותו בקנוח סעודה לא עשאוני בני”.

ומפרש רש”י: “תורמוס – מין קטנית, עגול כמין עדשה ורחב כמענה קטנה, והוא מר מאוד, עד ששולקין אותו שבע פעמים ונעשה מתוק וטוב עד שיאכל למטעמים בקנוח סעודה”.

משמע מן הגמ’ בביצה שתורמוס ראוי להיאסר לאכילה בבשולי נכרים. אולם מצאנו שאין הדין כן. מסופר ביבמות (מו ע”א ובעבודה זרה נט ע”א בשינויים קלים):

”ר’ חייא בר אבא איקלע לגבלא... וחזא תורמוסין דשלקי עובדי כוכבים ואכלי ישראל, ולא אמר להו ולא מידי. אתא לקמיה דר’ יוחנן, א”ל: ...ועל תורמוסן משום בשולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה”... ומפרש רש”י (ע”ז נט ע”א): “לפי שאינן בני תורה – אתורמוסן קאי דאי הן בני תורה שרי כדמפרש לקמיה תורמוס אינו נאכל חי ואינו עולה על שלחן מלכים”.

והגמרא דנה באיסורו של ר’ יוחנן: “ועל תורמוסן משום בשולי עובדי כוכבים לפי שאינן בני תורה – הא בני תורה שרי, והאמר רב שמואל בר רב יצחק משמ’ דרב: כל הנאכל כמות שהוא חי – אין בו משום בשולי עובדי כוכבים, והא תורמוס אינו נאכל כמות שהוא חי³, ויש בו משום בשולי עובדי כוכבים! ר’ יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה, דאמר רב שמואל בר רב יצחק משמ’ דרב: כל שאין עולה על שלחן מלכים לאכול בו את הפת – אין בו משום בשולי עובדי כוכבים, וטעמא דאינן בני תורה, הא בני תורה שרי”.

שעולין על שלחן מלכים משום פרפרת, ומשום גיעולי עכו”ם בכל מקום שמא יבשלו אותן עם הבשר, או בקדרה שבישלו בה בשר וכן הסופגנין שקולין אותן העכו”ם בשמן אסורין אף משום גיעולי עכו”ם”.

נראה מן הדברים שהפרדה בין מיני הקטניות לא כה פשוטה, שכן הרמב”ם כותב שאף מה שמובא כפרפרת אסור, וא”כ קליות אינם מובאים לעצם הסעודה אבל מובאים כפרפרת וצ”ע.

והב”ח לאחר שהביא דברי הב”י כתב: “וכן ראיתי בהגה”ה וז”ל נשאל למהרא”י על פולין שקורין בל”א ערב”ש שקולין אותו הגויים במחבת שלהן העשויה לכך ובכף שלהן... נראה למהרא”י היתר גמור כי סתם כלי גויים אינן בני יומן וגם אינם עולים על שלחן מלכים ללפת בהן הפת. וקצת ראייה מסמ”ג לאוין מצוה יום טוב (כה ע”ג) שכתב האידנא תורמוסים דשלקי ליה גויים מותרים ואין חילוק נכון לחלק בין פולין לתורמוסים עכ”ל”.

אמנם בהגהות והערות (בטור שירת דבורה) כתבו שבמנחת יעקב (כלל עה אות לא) כתב עפ”י הרמב”ם לחלק ביניהם. וכן ב’בן איש חי’ (שנה ב פר’ חוקת סעיף יב) כתב שחומס עולה על שולחן מלכים וכש”כ אגוז קשיו.

ה. עוד ניתן לטעון שבישול שבא להסיר רעילות ולא להכשירו לאכילה ולהטעימו אינו בישול שנאסר.

וניתן ללמוד זאת מתורמוס. הגמ’ בביצה (כה ע”ב) אומרת: “אמר רבי אלעזר: אמר הקדוש ברוך הוא: אפילו כתורמוס הזה,

3. עין תוס’ ביצה (ו ע”א ד”ה והאידינא) שגרסתו הפוכה שנאכל חי וצ”ב.

חבל נחלתו

ומשמע שהבישול אינו מתקנו ולכן יש להקל בו מצד בשולי נכרים. וניתן להביא מעין ראייה מדברי הבית יוסף (יג, ב): "וכן אם עושים דברים הראויים לאכילה ע"י עישון מותרים. בירושלמי דנדרים פרק הנודר מן המבושל (ה"א) אמרו שאין במעושן משום בשולי גוים וכתבוהו הרשב"א בתורת הבית (הקצר ב"ג ש"ז צד. ארוך צה סוע"ב) והר"ן פ"ב דע"ז (טו: ד"ה דג מליח) והרמב"ם פ"ז מהלכות מאכלות אסורות (ה"ז). ונראה על כן שניתן להתיר מטעם זה.

מסקנה

מותר לאכול אגוזי קשיו שקלפו אותם בחו"ל ע"י בישול או טיגון.

היינו ר' יוחנן סובר שתורמוס אינו נאכל על שולחן מלכים אע"פ שאינו נאכל חי כיון שאין בו את שני התנאים (אינו נאכל חי ועולה על שולחן מלכים) אינו אסור לכל אדם אלא לבני גבל שהיו כנראה ישוב ספר והשמירה על דיני תורה היתה צריכה חיזוק.

אולם אגוז קשיו שהוא מאכל מלכים היה ראוי להיאסר מטעם זה לכל אדם ולא רק לבני גבל. מתבאר איפוא, שמצד ענין הבישול אף בישול שעניינו הסרת מרירות ולא להכניס בו טעמים חדשים אסור בבשולי נכרים⁴.

אולם בכ"ז צד להקל יש באגוז קשיו שכן שם הגוף הנאכל אינו זקוק לבישול

סימן כט

יציאה ממקום הסכנה וכניסה אליו לשם פרנסה

ה"ד: "וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמור ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנ' (דברים ד, ט) השמור לך ושמור נפשך"¹...
וכן האורחות חיים (הל' מעקה) כתב: "ואסור לעבור תחת קיר נטוי ולעמוד במקום סכנה כגון על גשר רעוע או להכנס לחורבה וכיוצא באלו משאר הסכנות אסור לעבור במקומן".
ובאר את טעם האיסור בספר החינוך (מצ' תקמו): "משרשי המצוה, לפי שעם היות

שאלה

האם מי שגר מחוץ לאזור נפילות הקאסמים והגראדים מותר לבוא למקום עבודתו הנמצא בתוך אזור הקאסמים על אף הסיכון שבדבר?

א. איסור הכניסה למקום סכנה

ישנו איסור להיכנס למקום בו שרויה סכנה כאשר הכניסה היא ללא שום תכלית. כתב הרמב"ם (הל' רושה"נ פ"א

4. עי' פר"ח (קיג, ה) שכתב: "אגוזים שלמים שמבשלים הגוים בכליהם מותרים דאינם עולים על שולחן מלכים, אבל אגוזים גדולים שמרקחים בקליפתם המרה אסורים דאינם נאכלים חייין". ומקורו מתורת חטאת כלל עה.

1. עי' במאמרי בחבל נחלתו ח"א סי' נ.